



Maria Łukawska

Szkoła Podstawowa nr 4 w Tarnobrzegu

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE W PRACY ZDALNEJ UKIERUNKOWANEJ NA WSPOMAGANIE WCZESNEJ EDUKACJI DZIECI

Streszczenie (abstrakt): Nowoczesne technologie stanowią nieodłączną konstrukcję życia współczesnego człowieka. Obecnie bez telefonu, smartfona czy komputera nie można wyobrazić sobie egzystencji. Są one wszechobecne zarówno w pracy, zabawie, życiu społecznym, jak i w edukacji szkolnej. Nowoczesnymi technologiami coraz aktywniej zaczynają posługiwać się dzieci.

W niniejszej publikacji podjęto próbę przedstawienia znaczenia nowoczesnych technologii w pracy zdalnej z uczniami. Odwołując się do literatury przedmiotu oraz opierając się na własnych obserwacjach i doświadczeniach w pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym, starano się uświadomić, iż nowoczesne metody i środki technologiczne wywierają znaczący wpływ na rozwój i zachowanie uczniów już od najmłodszych lat edukacji. Wskazano też na znaczącą rolę nauczyciela w całym procesie dydaktycznym. Zasygnalizowano również wady i zalety nauczania na odległość.

Słowa kluczowe: technologie informatyczne, edukacja wczesnoszkolna, szkoła

MODERN TECHNOLOGIES IN REMOTE WORK AIMED AT SUPPORTING EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Abstract: Modern technologies are an inseparable structure of modern human life. Nowadays, it is impossible to imagine existence without a phone, smartphone or computer. They are ubiquitous in work, play, social life and school education. Children are starting to use modern technologies more and more actively.

This publication attempts to present the importance of modern technologies in remote work with students. Referring to the literature on the subject and relying on their own observations and experiences in working with students at a younger school age, an attempt was made to make the reader aware that modern methods and technological measures have a significant impact on the development and behavior of students from an early age of education. The significant role of the teacher in the entire didactic process was also indicated. The advantages and disadvantages of distance learning were also highlighted.

Keywords: information technologies, early childhood education, school

Wprowadzenie

Rewolucja informatyczna odgrywa ogromne znaczenie w procesie rozwoju społecznego. Nowoczesne media zapewniają szybki i tani dostęp do informacji we wszystkich dziedzinach działalności człowieka. Internet czy telefon komórkowy stwarzają nowe możliwości

komunikowania się, zwiększają uczestnictwo w życiu społecznym, pokonują bariery geograficzne, rasowe czy kulturowe. Technologie te wykorzystywane są do przejawów aktywności społecznej, kulturowej, ekonomicznej i politycznej. Postęp technologiczny przebiega bardzo gwałtownie. Przejawia się on w permanentnym i szybkim doskonaleniu parametrów, standaryzacji, miniaturyzacji, interaktywności czy zmniejszeniu kosztów użytkowania. Taki szybki rozwój technologiczny uwidacznia się we wszystkich dziedzinach życia. W ostatnich miesiącach ogromny postęp dostrzegalny jest też na płaszczyźnie edukacyjnej. Telefon, Internet czy telewizja stają się coraz bardziej interaktywne, wymuszają ograniczenia i dynamizm w komunikacji. Entuzjaści nowoczesnych technologii idealizują ich rolę w życiu współczesnego społeczeństwa, sceptycy zaś dostrzegają zagrożenia wywołane nadmiernym i obsesyjnym użytkowaniem mediów.

Współczesne dzieci żyją w „trzech światach: rzeczywistym, medialnym i wirtualnym”¹. Granice tych światów zacierają się, a obraz świata i innych ludzi kształtuje się przez „świat mediów masowych i rzeczywistość wirtualną, a nie wyłącznie przez świat realny”². Internet i gry komputerowe dostarczają dziecku mocnych przeżyć i zostawiają trwałe ślady w psychice dziecka. Nieakceptowane społecznie zachowania uwidaczniają się w postępowaniu dziecka zarówno w domu, jak i w szkole, czy na ulicy.

Zdaniem Andrzeja Hankały „ umiejętne postępowanie nauczyciela wykorzystującego stosowaną wiedzę psychologiczną może zneutralizować potencjalne zagrożenia i zwiększyć korzyści, jakie niesie technologia nauczania na odległość, czyli zoptymalizować własne oddziaływania dydaktyczne”³. W e-learningu ogromną rolę odgrywa organizacja całego procesu kształcenia, czyli uzyskanie pożądanego efektu interakcji pomiędzy nauczycielem a uczniem. W nauczaniu zdalnym zmienia się rola nauczyciela. Z nauczyciela eksperta, stojącego w centrum procesu dydaktycznego w roli osoby dominującej, narzucającej treści i oceniającej, nauczyciel zmienia się w organizatora procesu dydaktycznego, w centrum którego stoi aktywny i współpracujący uczeń.

W niniejszym artykule podjęto próbę uświadomienia Czytelnikowi, jak ogromny wpływ na rozwój i funkcjonowanie dziecka w młodszym wieku szkolnym wywierają nowoczesne technologie informacyjne oraz jak olbrzymią rolę odgrywa nauczyciel stojący na straży wczesnej edukacji dzieci.

Wykorzystanie nowoczesnych technologii informatycznych i telekomunikacji w edukacji dzieci w młodszym wieku szkolnym

Edukacja na odległość określana jest jako e-edukacja czy szkolenie elektroniczne. Jest to „nowa metoda nauczania i prowadzenia szkoleń, umożliwiająca naukę w dowolnym miej-

¹ *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 7.

² *Ibidem*, s. 7.

³ A. Hankała, *Interakcje pedagogiczne w nauczaniu na odległość z perspektywy psychologii*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 27.

scu, czasie i tempie”⁴. Zdalna edukacja umożliwia udostępnienie i wykorzystanie ogromnego wachlarza materiałów dydaktycznych, przyczynia się do ograniczenia kosztów kształcenia, oszczędza czas, umożliwia indywidualne podejście do ucznia. Zdaniem Marii Nowiny-Konopki przestały „istnieć bariery przestrzenne ograniczające przynależność i sympatyzowanie z różnymi organizacjami”⁵. Tomasz Białobłocki i Janusz Moroz twierdzą, że badacze nowego systemu nauczania opowiadają się za łączeniem starych i nowych metod kształcenia, argumentując to lepszym przyswajaniem wiedzy i uzasadniają, że obecne społeczeństwo „bardzo dużą wagę przywiązuje do bezpośrednich kontaktów międzyludzkich i nawiązania spontanicznej interakcji”⁶. Patrząc z perspektywy nauczyciela-praktyka, należy podkreślić, iż dzieci w młodszym wieku szkolnym szukają bezpośrednio kontaktu z rówieśnikami i nauczycielem. Według Jerzego Mischke „nauczanie tradycyjne i e-edukacja są z sobą nierozzerwalnie związane i sztuczne ich dzielenie do niczego dobrego nie prowadzi”⁷. Zatem istotne byłoby łączenie tych dwóch edukacji lub uzupełnianie edukacji tradycyjnej elementami kształcenia zdalnego. Według T. Białobłockiego i J. Moroz „nauczanie na odległość ma wpływ na wyrównywanie szans edukacyjnych, umożliwia dostęp do nauki osobom, które ze względów zdrowotnych, finansowych, rodzinnych czy logistycznych w tradycyjnym trybie nigdy by jej nie podjęły”⁸. Podobną opinię wyraża M. Nowina-Konopka, twierdząc, że „nowe media dają szanse kształcenia się, zdobycia dodatkowych kwalifikacji, znalezienia i wykonywania pracy osobom, które bez ich pomocy nie miałyby możliwości kreowania własnej przyszłości”⁹. Biorąc pod uwagę dzieci z trudnościami edukacyjnymi, emocjonalnymi czy społecznymi, należy podkreślić, iż dzieci te (autyści, niedosłyszający, niedowidzący) doskonale poradziły sobie z zadaniami na odległość, a nawet wykazały się większym niż w szkole zainteresowaniem i zaangażowaniem, co przysporzyło im znacznie większych sukcesów i wyciszyło emocje. W literaturze przedmiotu słusznie wygłaszane są stwierdzenia, że „edukacja na odległość w porównaniu z tradycyjną zapewnia większą elastyczność i efektywność w procesie uczenia się. Jest to również przyjazna forma kształcenia dla osób, które mają utrudniony dostęp do edukacji tradycyjnej”¹⁰. Osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi mają możliwość wykazania się wiedzą i bycia traktowanymi na równi z innymi, co nie zawsze jest możliwe w realnej sytuacji dydaktycznej.

⁴ T. Białobłocki, J. Moroz, *Nowoczesne techniki informacji i komunikacji – ich rozwój i zastosowanie*, [w:] *Spółczesność informacyjna – istota, rozwój, wyzwania*, (red.) M. Witkowska, K. Cholawo-Sosnowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 158.

⁵ M. Nowina-Konopka, *Wiedza, informacja i komunikacja w rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Spółczesność informacyjna – istota, rozwój, wyzwania*, (red.) M. Witkowska, K. Cholawo-Sosnowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 121.

⁶ T. Białobłocki, J. Moroz, *Nowoczesne techniki informacji i komunikacji...*, dz. cyt., s. 158.

⁷ J. Mischke, *Dylematy współczesnej edukacji; nauczanie tradycyjne czy zdalne?*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 53.

⁸ Ibidem, s. 159.

⁹ M. Nowina-Konopka, *Wiedza, informacja i komunikacja...*, dz. cyt., s. 117.

¹⁰ J. Bednarek, E. Lubina, *Kształcenia na odległość. Podstawy dydaktyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2008, s. 102.

Według Macieja Tanasia „komputery i sieci informatyczne okazują również swą dydaktyczną użyteczność w kształceniu zgodnym z zasadami: komplementarności metod i różnicowania środków dydaktycznych”¹¹. Badacze wpływu nowoczesnych technologii na życie człowieka uważają, że stanowią one uzupełniający czy dopełniający czynnik kształcenia oraz pozwalają w wieloraki i urozmaicony sposób wpływać na przyswajanie wiedzy przez ucznia. Ćwiczenia interaktywne zachęcają dzieci do operatywności i zaangażowania w proces dydaktyczny, wyzwalają przedsiębiorczość, wzmagają inicjatywę i intensyfikują kreatywność. Uwidacznia się to chociażby podczas zajęć komputerowych, na których uczniowie samodzielnie tworzą ćwiczenia interaktywne dla pozostałych uczestników procesu dydaktycznego.

Nowoczesne media w procesie kształcenia pełnią różnorodne funkcje, między innymi: wspierają czynności nauczyciela i uczniów, uatrakcyjniają zajęcia, są źródłem informacji, uaktywniają do wielokierunkowej działalności oraz inspirują do samodzielności.

Współczesny świat oczekuje kształcenia jednostki, która sprostałaby wymaganiom teraźniejszości. Od najmłodszych lat przygotowuje się ucznia do wykorzystywania nowoczesnych systemów komunikowania się i posługiwania się nowoczesnymi technologiami informatycznymi. Uczniowie w młodszym wieku szkolnym doskonale posługują się telefonami komórkowymi, smartfonami czy komputerami, pragną być uczestnikami mediów społecznościowych i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym przebiegającym w świecie wirtualnym.

Należy pamiętać, aby cały czas podnosić jakość kształcenia poprzez wykorzystanie różnorodnych środków medialnych (modele, plansze, filmy, ilustracje, nagrania dźwiękowe, gotowe testy itp.). Jerzy Kasperowicz uważa, że „edukacja musi dzisiaj uczyć dla przyszłości, a to oznacza wzmacnianie umiejętności analizy, rozwijania talentów innowacyjnych i przedsiębiorczości”¹². Nauczyciel obyty z technologiami informacyjnymi jest w stanie zapewnić uczniowi bogactwo środków medialnych oraz tak zorganizować proces dydaktyczny, aby był on ciekawy i skuteczny dla ucznia.

Zdaniem Ewy Lubiny i Krzysztofa Gilewskiego, „podstawą prawidłowego rozwoju psychospołecznego i emocjonalnego są kontakty społeczne, szczególnie kontakty z rówieśnikami”¹³. Zdaniem autorów w przypadku ich zaburzenia pojawiają się „zachowania dysfunkcyjne, najczęściej nieakceptowane społecznie, które, gdy się utrwalają, nabierają cech patologii”¹⁴. I w tym przypadku rola nauczyciela jest ogromna. To od niego zależy, w jaki sposób pokieruje grupą oraz jakich argumentów użyje, aby funkcjonowała ona w zgodzie z zasadami i normami społecznymi, które akceptowane są przez ogół społeczeństwa i wi-

¹¹ M. Tanaś, *Dydaktyczny kontekst kształcenia na odległość*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 36.

¹² J. Kasperowicz, *Nowe uwarunkowania wspomaganie kształcenia*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 182.

¹³ E. Lubina, K. Gilewski, *Wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie wychowawczym – możliwości wspomaganie procesu rozwoju społecznego młodzieży*, [w:] *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Kształcenie zdalne – uwarunkowania, bariery, prognozy*, (red.) J. Migdałek, B. Kędzińska, Wydawnictwo RABID, Kraków 2003, s. 455.

¹⁴ *Ibidem*, s. 455.

doczne są zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym. „Rola nauczyciela powinna polegać na uczeniu podstawowych norm społecznych obowiązujących zarówno w Internecie, jak i poza nim”¹⁵. Zadaniem nauczyciela jest zaprojektowanie zajęć online tak, aby zawierały one ogniwa niezbędne do realizacji założonych celów. Nauczyciel powinien pamiętać o skutecznym motywowaniu ucznia do pracy, powinien umiejętnie określić obszary wiedzy koniecznej do opanowania treści, nawiązać do wiedzy już wyuczonej, zaprezentować nowe treści w sposób atrakcyjny, wspierać uczących się, zachęcać do aktywności, dostarczać informacji pozwalających na samoocenę, ocenić proces uczenia się, zachęcić do utrwalenia oraz poszerzenia zdobytej wiedzy i umiejętności¹⁶.

Tradycyjne metody nauczania stanowią podstawę realizowania programów edukacyjnych. Metody i środki stosowane tradycyjnie mają swoje odzwierciedlenie w działaniach komputerowych i tak np. metodom werbalnym odpowiadają interaktywne programy o charakterze encyklopedii multimedialnych. Gry dydaktyczne zastąpiono grami komputerowymi, które bazują na aktywności ucznia, realizując nauczanie sposobem działań praktycznych. W grach tych wykorzystuje się też metodę problemową, która aktywizuje myślenie twórcze i uruchamia różne dziedziny wiedzy ucznia.

Mając na uwadze zdalne kształcenie uczniów należy zwrócić uwagę na metody porozumiewania się w sieci. Trzeba wymienić tutaj kilka grup interakcji pomiędzy nauczycielem a uczniem. Są to m.in. zasoby on-line, poczta elektroniczna, tablica ogłoszeń, forum dyskusyjne, konferencje.

Ministerstwo Edukacji Narodowej podaje listę materiałów edukacyjnych do kształcenia zdalnego. Wśród platform, stron i serwisów internetowych wymieniono następujące:

1. „epodreczniki.pl,
2. Portal wiedzy dla nauczycieli,
3. Strona Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i komisji okręgowych,
4. Podręcznik internetowy „Włącz Polskę!”,
5. Portal lektury.gov.pl,
6. Strona Centrum Nauki Kopernik,
7. Portale edukacyjne IPN: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej i Serwis IPN Przystanek historia,
8. Strona Krajowego Biura Programu eTwinning,
9. Serwis Niniateka,
10. Serwis Muzykoteka Szkolna,
11. Biblioteka Cyfrowa Polona,
12. Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Rozwoju Edukacji,
13. Serwis Telewizji Polskiej,

¹⁵ *Kształcenie na odległość...*, dz. cyt., s. 63.

¹⁶ A. Barczak, J. Florek, S. Jakubowski, T. Sydoruk, *Zd@lna edukacja – potrzeby...*, dz. cyt., s. 112.

14. Serwis Polskie Radio Dzieciom”¹⁷.

Zdalne nauczanie posiada zarówno zalety jak i wady. Badacze tego zagadnienia wśród zalet takiego systemu nauczania wymieniają m.in.: oszczędność w wymiarze ekonomicznym i czasowym, monitoring postępów i wyników kształcenia, dopasowanie czasu do dyspozycyjności uczących się oraz nieograniczony terytorialnie i czasowo dostęp do wiedzy, dowolną liczebność uczestników, łatwość modyfikacji programów i treści oraz unowocześniania metod i form kształcenia¹⁸. Lidia Rutkowska wśród zalet kształcenia na odległość przywołuje jeszcze: łatwą weryfikację trudnych pojęć, większy wybór tematów, rozwijanie umiejętności analizowania podanych informacji, wnikliwość, umiejętności organizacyjne i samodyscyplinę¹⁹.

Zdaniem Bogdana Galwasa, jak wcześniej już wspomniano, kształcenie na odległość posiada wiele zalet. Autor twierdzi, że jest ono „wolne od ograniczeń związanych z miejscem nauczania, czasem nauczania oraz jego tempem”²⁰. Autor ten uważa, że użyte narzędzia i modele kształcenia są ukierunkowane na potrzeby indywidualnego odbiorcy, przystosowują tempo uczenia się do potrzeb odbiorcy, oszczędzają czas i koszty podróży, pobytu i zakwaterowania²¹.

Na temat wad i zalet kształcenia na odległość czytamy w wielu opracowaniach naukowych. Mając na uwadze wady systemu zdalnego, należy wymienić m.in.: brak dostępu do narzędzi (komputery, laptopy, oprogramowanie) i Internetu; „bezosobową”, pozbawioną bezpośredniego kontaktu z nauczycielem formy kształcenia²². Odwołując się do wad i trudności przytoczonych przez L. Rutkowską, należy wyszczególnić: izolację od innych uczących się, konieczność samomotywacji, brak grup wsparcia i sposobności do natychmiastowego zadawania pytań nauczycielowi oraz narzuconego schematu nauczania i natychmiastowej reakcji ze strony nauczyciela²³.

Do najważniejszych przyczyn niepowodzeń w zakresie edukacji na odległość należą: problemy techniczne (brak sprzętu i oprogramowania) i trudności związane z samym nauczaniem (brak umiejętności poruszania po Internecie, poleganie na sobie samym, obawy, że źle wykonano ćwiczenie).

¹⁷ <https://lekcjaliteratury.pl/men-wskazuje-jak-uczyc-zdalnie-w-trakcie-zawieszenia-zajec/> (stan na dzień 23 sierpnia 2020 r.)

¹⁸ A. Barczak, J. Florek, S. Jakubowski, T. Sydoruk, *Zd@lna edukacja – potrzeby, problemy, szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2006, s. 47.

¹⁹ L. Rutkowska, *Edukacja na odległość. Metodyka i oprogramowanie*, [w:] *Nauczanie na odległość. Wyzwania-tendencje-aplikacje*, (red.) S. Wrycza, J. Wojtkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 61.

²⁰ B. Galwas, *Internet jako wiodące narzędzie modelu studiów na odległość Politechniki Warszawskiej*, [w:] *Nauczanie na odległość. Wyzwania-tendencje-aplikacje*, (red.) S. Wrycza, J. Wojtkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 170.

²¹ *Ibidem*, s. 170.

²² A. Barczak, J. Florek, S. Jakubowski, T. Sydoruk, *Zd@lna edukacja – potrzeby, problemy, szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2006, s. 32.

²³ L. Rutkowska, *Edukacja na odległość...*, dz. cyt., s. 62.

Umiejętność zorganizowania zdalnego nauczania jest szczególnie ważna w młodszym wieku szkolnym, aby rzetelnie i fachowo wprowadzić uczniów w proces dydaktyczny, w konsekwencji czego staną się oni odkrywcami i poszukiwaczami wiedzy wartościowej, opartej na istotnych przesłankach naukowych oraz wypracują umiejętność porządkowania, hierarchizowania i klasyfikowania wartościowych informacji i przydatnej wiedzy.

Podsumowanie i wnioski końcowe

Z uwagi na sytuację epidemiczną na świecie wykorzystywanie technologii komputerowej w edukacji staje się coraz bardziej powszechne i wręcz konieczne. Wskazówki prowadzenia zajęć online są jeszcze dość ogólne, nie ma do końca ustalonych reguł i zasad dotyczących funkcjonowania takiego kształcenia. Należałoby również spojrzeć na zagadnienie wykorzystania nowoczesnych technologii od strony psychologicznej, zwracając uwagę na zagrożenia i rozpatrywać je w kontekście korzyści i strat. Zdaniem A. Hankały „generalnie technologia zwiększa możliwości człowieka, natomiast zastosowaniu technologii powinno towarzyszyć przewidywanie możliwych zagrożeń i przeciwdziałanie im”²⁴, a ponadto nie należy marginalizować tych zagrożeń. Wśród niebezpieczeństw tych można dostrzec niebezpieczeństwo dla sfery poznawczej, emocjonalnej czy wolicjonalno-refleksyjnej.

Spółeczeństwo informacyjne to takie, które wykształciło zdolności zapamiętywania informacji, rozwinęło zdolności samodzielnego uczenia się, wyszukiwania i selekcjonowania informacji, jak również posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi. Zdaniem J. Kasperowicza „eksplozja informacyjna (przyrost wiedzy i informacji) tworzy napięcie między ograniczonymi możliwościami ludzkiej pamięci a ogromem dostępnych i potrzebnych informacji, co stwarza wyzwanie dla nowych zadań w dziedzinie edukacji oraz motywowania ludzi do kształcenia przez całe życie – edukacji ustawicznej”²⁵.

Osobista praktyka pedagogiczna i doświadczenie w pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym umożliwiają wyciągnięcie następujących wniosków, nasuwających się po realizacji zdalnego nauczania dzieci. Nauczanie na odległość to:

1. Możliwość indywidualizowania procesu kształcenia.
2. Szybkie wykrywanie słabych i mocnych stron ucznia.
3. Stwarzanie optymistycznych warunków do zapamiętywania, przyswajania i opanowywania wiadomości i umiejętności.
4. Możliwość uzyskiwania natychmiastowych informacji zwrotnych.

Ponadto powoduje:

5. Ograniczenia w zakresie nauczania postrzegania problemów oraz myślenia twórczego.
6. Uzależnienia od komputera i zmusza do wielogodzinnego przebywania przed nim.

²⁴ A. Hankała, *Psychologiczne i społeczne zagrożenia związane z zastosowaniem mediów i technologii informatycznej w edukacji*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 82.

²⁵ J. Kasperowicz, *Nowe uwarunkowania wspomagania kształcenia*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 181.

7. Zagrożenia dla sfery relacji interpersonalnych (nauczyciel-uczeń).
8. Zubożenie kontaktów społecznych.
9. Wyzwalanie zachowań agresywnych.
10. Problemy natury technicznej, językowej czy ekonomicznej.

Odwołując się do słów Janusza Morbitzera, Monika Frania pisze: „Nauczanie - uczenie się hybrydowe może być krokiem w kierunku szkoły nowoczesnej i nowego modelu edukacji, który powinien opierać się na przejściu od szkoły nauczającej do takiej, która staje się instytucją stwarzającą warunki samodzielnego uczenia się, odkrywania wiedzy, doświadczania i zdobywania informacji przy zachowaniu partnerstwa w interakcjach nauczyciel-uczeń”²⁶.

Przeobrażenia w świecie technologicznym zachodzą bardzo szybko, co z całą pewnością rzutuje na praktykę pedagogiczną. To tempo przemian powoduje trudności w zaobserwowaniu i sprecyzowaniu wszystkich nowości. Zdaniem naukowców badających zagadnienie zdalnej edukacji, „modelem nauczania komputerowego nie można zastąpić modelu tradycyjnego, a jedynie go wspomagać”²⁷.

Nauczanie na odległość zawsze miało wielu przeciwników wśród kadry pedagogicznej. Obecna sytuacja uświadomiła społeczeństwu, że nie ma ucieczki od stosowania nauczania na odległość, że nie ma sensu odwlekać takiego sposobu nauczania, bo jest on konieczny i nieunikniony, a umiejętna organizacja zdalnego nauczania jest szczególnie ważna w przypadku uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Bibliografia:

1. Barczak A., Florek J., Jakubowski S., Sydoruk T., *Zd@lna edukacja – potrzeby, problemy, szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2006.
2. Bednarek J., Lubina E., *Kształcenie na odległość. Podstawy dydaktyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2008.
3. Białobłocki T., Moroz J., *Nowoczesne techniki informacji i komunikacji – ich rozwój i zastosowanie*, [w:] *Spółeczeństwo informacyjne – istota, rozwój, wyzwania*, (red.) M. Witkowska, K. Cholań-Sosnowska. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.
4. Frania M., *Nowe media, technologie i trendy w edukacji*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 2017.
5. Galwas B., *Internet jako wiodące narzędzie modelu studiów na odległość Politechniki Warszawskiej*, [w:] *Nauczanie na odległość. Wyzwania-tendencje-aplikacje*, (red.) S. Wrycza, J. Wojtkowiak. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
6. Hankała A., *Interakcje pedagogiczne w nauczaniu na odległość z perspektywy psychologii*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004.

²⁶ M. Frania, *Nowe media, technologie i trendy w edukacji*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 2017, s. 138.

²⁷ A. Barczak, J. Florek, S. Jakubowski, T. Sydoruk, *Zd@lna edukacja – potrzeby...*, dz. cyt., s. 30.

7. Hankała A., *Psychologiczne i społeczne zagrożenia związane z zastosowaniem mediów i technologii informatycznej w edukacji*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004.
8. Kasperowicz J., *Nowe uwarunkowania wspomagania kształcenia*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004.
9. Lubina E., Gilewski K., *Wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie wychowawczym – możliwości wspomagania procesu rozwoju społecznego młodzieży*, [w:] *Informacyjne przygotowanie nauczycieli. Kształcenie zdalne – uwarunkowania, bariery, prognozy*, (red.) J. Migdałek, B. Kędzierska, Wydawnictwo RABID, Kraków 2003.
10. Mischke J., *Dylematy współczesnej edukacji; nauczanie tradycyjne czy zdalne?*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004.
11. Nowina-Konopka M., *Wiedza, informacja i komunikacja w rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Spółczesność informacyjna – istota, rozwój, wyzwania*, (red.) M. Witkowska, K. Cholańska-Sosnowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.
12. *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004.
13. Rutkowska L., *Edukacja na odległość. Metodyka i oprogramowanie*, [w:] *Nauczanie na odległość. Wyzwania-tendencje-aplikacje*, (red.) S. Wrycza, J. Wojtkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
14. Tanaś M., *Dydaktyczny kontekst kształcenia na odległość*, [w:] *Pedagogika @ środki informatyczne i media*, (red.) M. Tanaś, Wydawnictwo IMPULS, Warszawa-Kraków 2004, s. 36.
15. <https://lekcjaliteratury.pl/men-wskazuje-jak-uczyc-zdalnie-w-trakcie-zawieszenia-zajec/> (stan na dzień 23 sierpnia 2020 r.).

Dane kontaktowe
lukawska68@vp.pl